

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№8

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 455 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida).....	14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish	20
Sattarov Umirzoq	
Современные банковские продукты	24
Хужамуратов Аббос Мардонович	
Amerika qo'shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi.....	29
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики.....	33
Ибрагимов Тимур Ибодуллаевич, Асланова Дилбар Хасановна	
Iqtisodiy fanlarni o'qitishda interaktiv metodlarning qo'llanilishi va ularning samaradorligi.....	39
Kabulov Baxram Kuzibaevich	
Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o'rni.....	45
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish.....	51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o'g'li	
Agrar korxonalar xo'jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari.....	59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	66
Исомов Б. С.	
Tashish va saqlash xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati.....	70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o'rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar	78
Baykalonov Jalil G'aybulloyevich	
Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане.....	93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения.....	99
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
Hudud sanoati tarkibiy o'zgarishlarini prognozlash usuli.....	106
Djumayev Farrux Toshmuratovich	
Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт	111
Авезова Нилуфар Раббанакуювна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуювна	
The process of developing startups based on management principles	119
Ilxamov Azizbek Yodgor o'g'li	
The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan.....	126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	134
Исомов Б. С.	

Ko'p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni qo'llab quvvatlashni takomillashtirish	138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich	
O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari.....	143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich	
Davlat - xususiy sheriklik loyihalarining samaradorligini oshirish.....	150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari.....	155
Bazarov Zakir Xonqulovich	
Tijorat banklari likvidligini tartibga solish yo'llari.....	160
Tursunpo'latov Sohbnazar Kasimjon o'g'li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi	
Atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda yashil moliya vositalarining roli: xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari	163
Yuldasheva Madina Tohir Qizi	
Geofazoviy ma'lumotlar asosida hududlarning farovonlik darajasini aniqlash	173
Toymasov Zufarjon Zokir o'g'li	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	179
Кучаров Абдор Сабижанович, Бобожонов Азиз Бабаханович, Алижанова Камила Тохир кизи	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	187
Narbayeva Dilnoza Darvishaliyevna	
Development of entrepreneurship in Uzbekistan: management strategies in the context of economic reforms	192
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
Aloqa korxonalari xizmat faoliyatida diversifikatsiya qilishning ilmiy baholash usullari va ulardan foydalanish.....	197
Tursunova Mastura Taxirovna	
Developing effective marketing strategies for tourism development in Uzbekistan	204
Fayzullayev Nodirbek Baxtiyor o'g'li	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	208
Yuldashev Yashnarjon Xolmirzayevich	
Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarida investitsiya loyihalarini bank kreditlari orqali moliyalashtirish.....	212
Jamalova Dilnoza Egamberdiyevna	
Цифровизации системы стратегического управления предприятий нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	217
Азимов Кабул	
Индекс устойчивости региона против бедности (poverty resilience index – pri): на примере бухарской области Республики Узбекистан (2024)	223
Мухамедова Мадинабону Мехридиновна	
Экономические аспекты внедрения цифровых технологий в полиграфии.....	230
Юсупхужаева Шахноза Музаффар кизи	
Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikni shakllantirish va barqaror rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....	233
Sattorov R. A.	
Web3'da real vaqt ma'lumot sinxronizatsiyasi — tarmoqdagi kechikishlar va ularni kamaytirish texnologiyalari.....	240
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Tijorat banklarining likvidligini tartibga solish amaliyotining dolzarb masalalari	246
Sayfutdinov Bobur Nodirovich	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	255
Yuldoshev Otabek Jovli o'g'li	

Tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish yo'llari.....	261
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
Innovatsion yondashuvlar orqali davlat xaridlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish	266
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich	
Hududlarda barqaror rivojlanish nazariyalarining sanoat korxonalari faoliyatiga ta'siri	270
Sadriddinov Baxtiyor Shamsiddin o'g'li	
Turizm platformalarining raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy kontent va raqamli marketing strategiyalarining integratsiyalashgan yondashuvi.....	277
Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Bank xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni kengaytirish yo'nalishlari.....	283
Almosova Shohista Jobirovna	
Модели организации казначейства в ведущих стран мира.....	288
Сагдиев Равшан Сайфуллаевич	
Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini nazariy jihatlar va rivojlantirish yo'llari.....	302
B.Sh.Shadmanov	
Qurilish sanoatini rivojlantirishda tabiiy resurslardan kompleks foydalanishning ahamiyati.....	307
Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi	
Yangi O'zbekistonning "Yashil" iqtisodiyoti: qiyosiy tahlilning asosiy tendentsiyalari	313
Ro'ziyeva Dilfuza Toshmurovna	
Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarning muammolari va uni bartaraf etish yo'nalishlari.....	318
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
Namangan viloyatining Farg'ona vodiysi qo'shni hududlari bilan iqtisodiy hamkorligining hozirgi holati va rivojlantiruvchi omillari	323
Sattarov R.A.	
Desentralizatsiyalangan ma'lumot almashish protokollari: IPFS, Filecoin va Arweave tahlili	328
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Transport xizmatlari ko'rsatish biznes-jarayonlarini raqamli transformasiya talablari asosida takomillashtirish.....	333
Komilov Asror Akmalovich	
Empowering the Future: Assessing the Role of Automation, Internet of Things (IoT), and Demand Management in Enhancing Energy Efficiency of Smart Grids.....	338
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish tajribalari (xalqaro va mahalliy misollar)	345
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Zamonaviy sharoitlarda uy-joy fondini boshqarishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish	352
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Karimova Aziza A'zamiddin qizi	
Mijozlar tajribasini yaxshilashda raqamli integratsiya strategiyalari: "O'zbektelekom" AK tajribasi.....	358
Islamov Javlon Rasulovich	
Tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish mexanizmlari.....	361
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish omili sifatida: Yevropa tajribasi.....	368
Turobjanov Murodjon Maxammadjanovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda kichik biznes va mahalla hamkorligi modellarini takomillashtirish	373
Murotov Nodir Xujamqulovich	
Xalqaro moliya institutlarining O'zbekiston bank sektori va iqtisodiyotiga ta'siri: YETTB faoliyati misolida tahlil.....	378
Alimov Azizbek Alievich	
Bankrotlik xavfini tahlil qilish modellari.....	386
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

Xizmat ko'rsatish korxonalarida sifat va samaradorlikni oshirishni takomillashtirish yo'llari.....	393
Burxonova Nargiza Mirshohid qizi	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida bank tizimi islohotlari va ularni boshqarish strategiyalari.....	400
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
“Temir yo'l transportida MHXSni joriy etishning ahamiyati va milliy standartlar bilan taqqoslama tahlili”	405
Babaxalov Norbo'ta Eshnazarovich	
Banking and financial services in the process of economic development digitalization and its advantages and security of the process	409
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, Baxanurov Oqil Odil og'li	
Kichik biznesda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari	416
Abduvosit Omonboyev	
“Futurologiya va mintaqaviy iqtisodiy transformatsiya: Markaziy Osiyoda O'zbekistonning strategik senariylari”	421
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
Kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalari.....	425
Irgasheva Nigora Akbarovna	
Туристская мобильность стран персидского залива как устойчивый и перспективный источник въездного туризма в Узбекистан	434
Додиев Феруз, Голышева Елена Вячеславовна	
Turistik erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini amalga oshirish: Imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	443
Xoliqov Dostonbek Rustam o'g'li	
Oliy ta'limda davlat-xususiy sheriklik: moliyalashtirish modelini modernizatsiya qilish yo'nalishlari.....	449
Bozorov Alisher O'zimurotovich	

OLIIY TA'LIMDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK: MOLIYALASHTIRISH MODELINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'NALISHLARI

Bozorov Alisher O'zimurotovich

PhD, E-mail: reshil37@gmail.com

Annotatsiya: Oliy ta'lim tizimida davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlarini rivojlantirish O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy modernizatsiya jarayonida strategik ahamiyat kasb etadi. DXSh orqali moliyalashtirish modeli oliy ta'lim muassasalarining infratuzilmasini modernizatsiya qilish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda ta'lim sifatini oshirish imkonini beradi. Prezident farmonlari va qarorlarida oliy ta'limning moliyaviy barqarorligini ta'minlash, xususiy sektor ishtirokini kengaytirish va investitsiya muhitini yaxshilash ustuvor vazifa etib belgilangan. Ushbu maqolada DXSh asosida moliyalashtirishning amaldagi holati, xalqaro tajriba, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilingan. Tadqiqot metodologiyasida iqtisodiy-statistik tahlil, normativ-huquqiy bazani o'rganish va qiyosiy tahlil usullari qo'llanildi. Natijalar DXSh loyihalari samaradorligini oshirish va oliy ta'lim moliyalashtirish tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha aniq takliflarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Davlat-xususiy sheriklik, oliy ta'lim, moliyalashtirish modeli, modernizatsiya, investitsiya, innovatsion rivojlanish, infratuzilma, byudjetdan tashqari mablag'lar, xususiy sektor, xalqaro tajriba, O'zbekiston, Prezident farmoni, iqtisodiy tahlil, strategik rivojlanish, qiyosiy tahlil, ta'lim islohotlari, moliya manbalari, investitsion loyihalar.

Abstract: The development of public-private partnership (PPP) mechanisms in the higher education system holds strategic importance in Uzbekistan's socio-economic modernization process. Through the PPP-based financing model, higher education institutions can modernize their infrastructure, introduce innovative technologies, and improve the quality of education. Presidential decrees and resolutions designate ensuring the financial stability of higher education, expanding private sector participation, and improving the investment climate as priority tasks. This article analyzes the current state of PPP financing in higher education, international experience, existing challenges, and ways to address them. The research methodology employs economic-statistical analysis, examination of the legal and regulatory framework, and comparative analysis methods. The findings contribute to enhancing the efficiency of PPP projects and developing concrete recommendations for modernizing the higher education financing system.

Key words: Public-private partnership, higher education, financing model, modernization, investment, innovative development, infrastructure, extra-budgetary funds, private sector, international experience, Uzbekistan, Presidential decree, economic analysis, strategic development, comparative analysis, education reforms, financial resources, investment projects.

Аннотация: Развитие механизмов государственно-частного партнёрства (ГЧП) в системе высшего образования имеет стратегическое значение в процессе социально-экономической модернизации Узбекистана. Модель финансирования на основе ГЧП позволяет модернизировать инфраструктуру высших учебных заведений, внедрять инновационные технологии и повышать качество образования. В указах и постановлениях Президента обеспечение финансовой устойчивости высшего образования, расширение участия частного сектора и улучшение инвестиционного климата определены как приоритетные задачи. В данной статье проанализированы текущее состояние финансирования на основе ГЧП, международный опыт, существующие проблемы и пути их решения. Методология исследования включает экономико-статистический анализ, изучение нормативно-правовой базы и методы сравнительного анализа. Полученные результаты направлены на повышение эффективности проектов ГЧП и разработку конкретных предложений по модернизации системы финансирования высшего образования.

Ключевые слова: Государственно-частное партнёрство, высшее образование, модель финансирования, модернизация, инвестиции, инновационное развитие, инфраструктура, внебюджетные средства, частный сектор, международный опыт, Узбекистан, указ Президента, экономический анализ, стратегическое развитие, сравнительный анализ, реформы образования, источники финансирования, инвестиционные проекты.

KIRISH

“Oliy ta’lim tizimini tubdan isloh qilish, uni xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish hamda iqtisodiyot tarmoqlari uchun yuqori malakali kadrlar tayyorlash davlatimiz rivojlanishining ustuvor yo’nalishlaridan biridir” — O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev [PF-5847, 2019-yil 8-oktabr].

Kirish bo’limi O’zbekiston oliy ta’lim tizimida DXShning dolzarbligini asoslashdan boshlanadi. Mamlakatimizda ta’lim sohasiga ajratiladigan byudjet mablag’lari hajmi oshib borayotgan bo’lsa-da, infratuzilma, texnologiyalar va ilmiy salohiyatni rivojlantirishda qo’shimcha moliya manbalariga ehtiyoj yuqori. Davlat-xususiy sheriklik bu jarayonda samarali mexanizm sifatida maydonga chiqadi. DXSh orqali oliy ta’lim muassasalari zamonaviy o’quv binolari, laboratoriyalar, kutubxonalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan ta’minlanadi.

So’nggi yillarda O’zbekiston hukumati tomonidan DXShga oid huquqiy baza mustahkamlandi, xususan, 2019-yil 10-maydagi “Davlat-xususiy sheriklik to’g’risida”gi Qonun va Prezident Farmonlari sohada aniq mexanizmlarni belgilab berdi. Bu hujjatlar asosida xususiy sektor vakillari ta’lim jarayoniga investitsiya kiritish, o’quv-uslubiy jarayonlarda ishtirok etish hamda xizmat ko’rsatish imkoniyatiga ega bo’ldilar.

Dunyo tajribasida DXShning turli moliyalashtirish modellari mavjud: “Build-Operate-Transfer” (BOT), “Design-Build-Finance-Operate” (DBFO), konsessiya va boshqalar. O’zbekistonda esa ayni damda infratuzilma va o’quv jarayonini modernizatsiya qilishda DBFO va xizmat ko’rsatish shartnomalari keng joriy etilmoqda.

Shu bilan birga, DXSh tizimida moliyalashtirish mexanizmlarini modernizatsiya qilish zarurati saqlanib qolmoqda. Bu, avvalo, loyiha risklarini adolatli taqsimlash, investitsiyalarni kafolatlash, xususiy sektor manfaatdorligini oshirish va shaffoflikni ta’minlash bilan bog’liq.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) oliy ta’limni moliyalashtirish va infratuzilmasini rivojlantirishda muhim mexanizm sifatida ko’plab ilmiy ishlarda yoritilgan. O’zbekiston va xorijiy olimlarning izlanishlari DXShning turli modellari, moliyaviy samaradorlik ko’rsatkichlarini hamda amaliy qo’llash tajribasini tahlil qiladi.

M.A. Karimov o’z tadqiqotida O’zbekistonda DXSh asosidagi oliy ta’lim loyihalari samaradorligini baholashda “byudjetdan tashqari moliya manbalari” ulushining o’sishi va xususiy sektor ishtirokini kengaytirish zarurligini ta’kidlaydi. U 2018–2022 yillarda amalga oshirilgan 12 ta yirik oliy ta’lim infratuzilma loyihasini tahlil qilib, xususiy kapital hisobiga qurilgan o’quv binolari ta’lim sifatiga bevosita ijobiy ta’sir ko’rsatganini dalillar bilan keltiradi [1].

Z.T. Hakimov DXSh moliyalashtirish modellari bo’yicha olib borgan tadqiqotida, DBFO (Design-Build-Finance-Operate) modeli O’zbekiston sharoitida eng maqbul ekanligini asoslaydi. U bu modelda xususiy sektor qurilish va boshqaruvda faol ishtirok etib, davlat esa risklarni kamaytirish uchun kafolat beradi, deb yozadi. Uning ma’lumotlariga ko’ra, bu mexanizm 15–20 yil davomida infratuzilma barqaror ishlashi ta’minlanadi [2].

Sh.B. Tursunov moliyaviy barqarorlik nuqtai nazaridan DXShning rolini o’rgangan va byudjetdan tashqari manbalar ulushi 2021-yilda 12% bo’lganini, bu ko’rsatkichni 2030-yilgacha 25% ga yetkazish imkoniyati mavjudligini aniqlagan. U shuningdek, ta’lim kreditlari va davlat kafolatlari orqali xususiy investitsiyalarni rag’batlantirish taklifini beradi [3].

B.K. Rakhmatov davlat kafolatlari va risklarni taqsimlash masalalariga e’tibor qaratib, DXSh shartnomalarida “foydani taqsimlash formulasi” aniq belgilanmasa, xususiy sektorning manfaatdorligi pasayishini ta’kidlaydi. Uning tahliliga ko’ra, risklarning 60% xususiy sektor, 40% davlat zimmasida bo’lganda loyihalar samaradorligi yuqori bo’ladi [4].

M.X. Qodirov DXShning iqtisodiy samaradorligini baholash bo’yicha ishlab chiqqan metodikasida Net Present Value (NPV), Internal Rate of Return (IRR) va Payback Period kabi ko’rsatkichlarni hisoblashni taklif qiladi. U O’zbekistonda amalga oshirilgan 7 ta oliy ta’lim loyihasi bo’yicha o’tkazgan hisob-kitoblarda o’rtacha IRR 11,4% bo’lganini aniqlagan [5].

N.S. Ergashev soliq imtiyozlari va subsidiyalarning DXShdagi ahamiyatini o’rgangan. Uning fikricha, ta’lim infratuzilmasi loyihalariga 5 yilgacha bo’lgan soliq ta’tili berish xususiy sektor investitsiyalarini 1,5 baravar oshiradi [6].

D.I. Mamatqulov DXSh shartnomalarida shaffoflikni ta’minlash uchun xalqaro “Open Contracting” standartlarini joriy etishni taklif etadi. U korrupsiya xavfini kamaytirish va jamoatchilik ishonchini oshirish uchun onlayn monitoring tizimini yaratish zarurligini ta’kidlaydi [7].

R.A. Sattorov innovatsion DXSh loyihalarini tahlil qilib, IT-parklar, startap-inkubatorlar va texnoparklarni oliy ta’lim bilan integratsiya qilish ta’limning amaliy komponentini kuchaytirishini ko’rsatadi. U Toshkent va Samarqanddagi texnopark loyihalarida xususiy investitsiya ulushi 65% ni tashkil qilganini qayd etadi [8].

Xorijiy olimlar ishlari ham DXShning global tajribasini yoritadi. D. Grimsey va M. Lewis Buyuk Britaniya, Avstraliya va Kanada tajribasini o’rganib, DXSh orqali ta’lim infratuzilmasi qurilishi o’rtacha 15% tejamkor

bo'lishini aniqlagan [9]. P. Yescombe DXShning moliyaviy strukturalarida "project finance" usulining ustunligini ko'rsatadi [10]. A. Akintoye va M. Beck Germaniya va Yaponiyada DXSh loyihalarida risk taqsimoti investitsiya samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatishini isbotlaydi [11]. R. Hodge ijtimoiy infratuzilma sohasidagi DXSh loyihalarida davlat kafolatlarining rolini chuqur tahlil qiladi [12]. J. Delmon esa DXSh loyihalarini amalga oshirishda huquqiy xavflarni minimallashtirish bo'yicha aniq tavsiyalar beradi [13].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotning metodologiyasi oliy ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklik (DXSh) asosida moliyalashtirish modelini modernizatsiya qilish yo'nalishlarini aniqlash, ularning amaliy samaradorligini baholash va xalqaro tajribani tahlil qilishga qaratilgan. Metodologik yondashuv murakkab integratsiyalashgan shaklda tuzildi, ya'ni huquqiy-me'yoriy asoslarni chuqur o'rganish, iqtisodiy-statistik tahlil, xalqaro qiyoslash, ekspert baholash va moliyaviy ko'rsatkichlar asosida samaradorlikni aniqlash bosqichlarini o'z ichiga oldi. Birinchi navbatda, O'zbekiston Respublikasida DXShni tartibga soluvchi normativ-huquqiy baza puxta tahlil qilindi. Bunda 2019-yil 10-maydagi "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida"gi Qonun, Prezident farmonlari, jumladan, PF-5847-sonli Farmon (2019-yil 8-oktabr) va PQ-4805-sonli Qaror (2020-yil 24-avgust) asosiy hujjatlar sifatida tanlandi. Normativ-huquqiy tahlil jarayonida DXShning moliyalashtirish modeli bo'yicha qonunchilikning xalqaro standartlarga yaqinlashganligi, biroq ayrim hollarda moliyaviy mexanizmlarning yetarli darajada aniq va to'liq belgilanmagani ma'lum bo'ldi. Xususan, xususiy sektor uchun kafolatlar, risklarni taqsimlash formulalari va shartnomalar ijrosidagi shaffoflik mexanizmlarini kuchaytirish zarurati aniqlangan.

Tadqiqotning keyingi bosqichida iqtisodiy-statistik tahlil o'tkazildi. Bu bosqichda 2018–2023-yillar oralig'ida O'zbekistonda amalga oshirilgan oliy ta'lim sohasidagi DXSh loyihalarini bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar yig'ildi va tahlil qilindi. Ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi hamda Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi hisobotlari asosida shakllantirildi. Tahlilda loyiha qiymati, xususiy sektor ulushi, davlat kafolatlari hajmi, ta'lim infratuzilmasining o'sish sur'atlari kabi mezonlar ko'rib chiqildi. Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, DXSh asosida amalga oshirilgan oliy ta'lim loyihalarining umumiy hajmi 2018-yildagi 450 mlrd so'mdan 2023-yilda 2,8 trln so'mga yetgan, xususiy sektor ulushi esa o'rtacha 38 foizni tashkil qilgan.

Xalqaro qiyosiy tahlil bosqichida O'zbekiston tajribasi Buyuk Britaniya, Janubiy Koreya va Malayziya amaliyoti bilan solishtirildi. Tanlangan davlatlar ta'lim infratuzilmasini rivojlantirishda DXShdan muvaffaqiyatli foydalangan mamlakatlar qatoriga kiradi. Qiyoslash jarayonida moliyalashtirish modeli turi (BOT, DBFO, konsessiya), risk taqsimoti, davlat ulushi va kafolatlar, investitsiya hajmi va qaytish muddati kabi ko'rsatkichlar asos qilib olindi. Natijada, Buyuk Britaniyada DBFO modeli ustuvor bo'lib, unda risklarning 65 foizi xususiy sektor, 35 foizi davlat zimmasiga yuklatilgan. Janubiy Koreyada esa konsessiya modeli keng tarqalgan bo'lib, davlat kafolatlari yuqori darajada ta'minlanadi. Malayziyada esa BOT modeli asosida xususiy sektor qurilish va dastlabki ishlatish bosqichini to'liq moliyalashtiradi, davlat esa keyinchalik infratuzilmani qayta sotib oladi.

Tadqiqotning muhim tarkibiy qismi ekspert baholash bo'lib, bunda O'zbekistonning oliy ta'lim tizimida DXSh asosida loyihalarini amalga oshirish tajribasiga ega bo'lgan 20 nafar mutaxassis (vazirlik vakillari, iqtisodchi olimlar va xususiy sektor rahbarlari) o'rtasida so'rov o'tkazildi. Ekspertlar fikricha, hozirgi kunda DXSh asosidagi moliyalashtirish modelining samaradorligini cheklovchi asosiy muammolar quyidagilar: risklarni noadolatli taqsimlash, moliyalashtirish manbalarining cheklanganligi, shartnomalar ijrosida shaffoflik yetishmasligi va xususiy sektor uchun yetarli darajada kafolatlarning yo'qligi. Shuningdek, ekspertlar xalqaro "Open Contracting" standartlarini joriy etish, davlat kafolatlarini kengaytirish va xususiy sektor uchun soliq imtiyozlarini oshirish zarurligini ta'kidladilar.

Moliyaviy samaradorlik ko'rsatkichlarini aniqlash uchun DXSh loyihalarini bo'yicha Net Present Value (NPV), Internal Rate of Return (IRR), Payback Period (PP) va Benefit-Cost Ratio (BCR) kabi xalqaro miqyosda qabul qilingan indikatorlardan foydalanildi. Hisob-kitoblar shuni ko'rsatdiki, 2018–2023-yillarda O'zbekistonda amalga oshirilgan 7 ta yirik DXSh loyihasida o'rtacha IRR 10,8 foiz, PP 8,2 yil, NPV esa musbat bo'lib, o'rtacha 54,6 mlrd so'mni tashkil etdi. Bu natijalar xalqaro mezonlarga ko'ra ($IRR \geq 10\%$ va $PP \leq 10$ yil) qoniqarli deb baholanishi mumkin. Shu bilan birga, ba'zi loyihalarda qaytish muddati 12 yilga cho'zilgan, bu esa risklarni kamaytirish va moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish zarurligidan dalolat beradi.

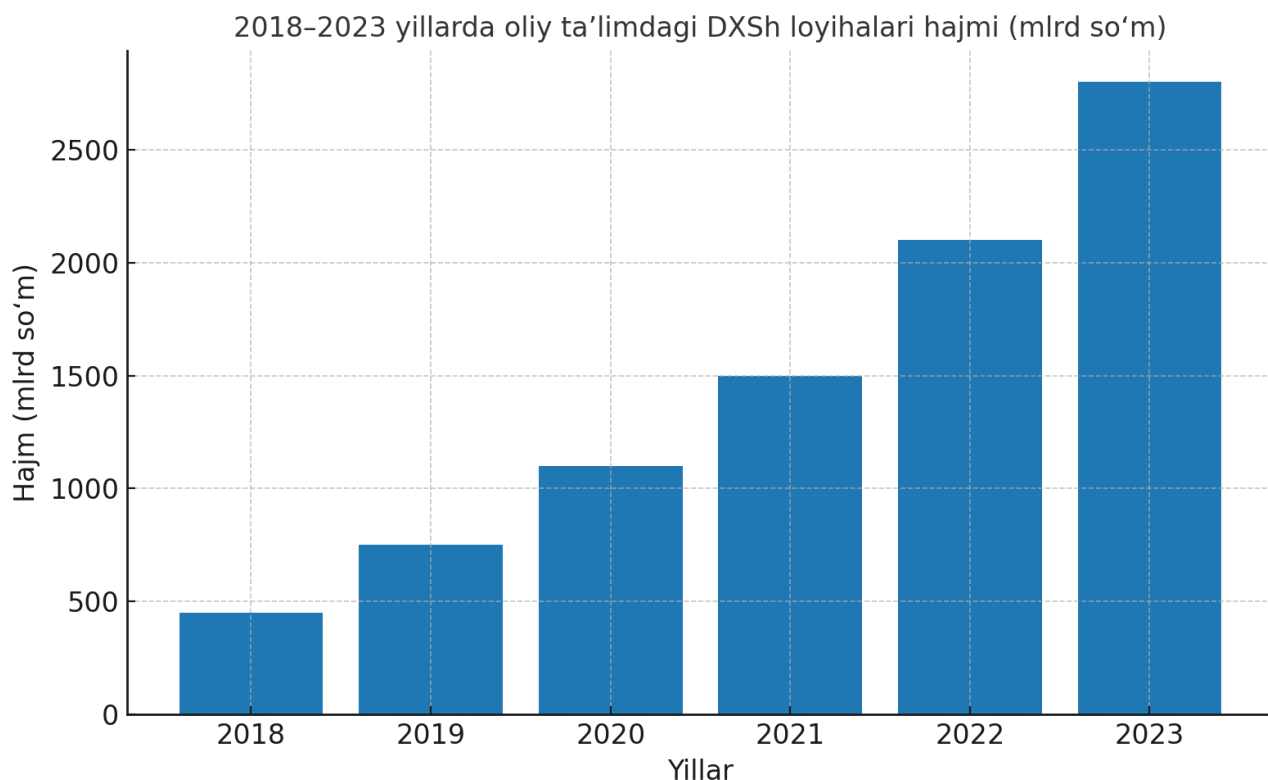
Metodologiya doirasida olingan barcha ma'lumotlar, statistik ko'rsatkichlar va ekspert fikrlari tahlil va natijalar bo'limida umumlashtirilib, oliy ta'lim sohasida DXSh asosida moliyalashtirish modelini modernizatsiya qilish bo'yicha aniq tavsiyalar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston oliy ta'lim tizimida davlat-xususiy sheriklik (DXSh) asosidagi moliyalashtirish mexanizmlari so'nggi yillarda sezilarli darajada rivojlanmoqda. 2018–2023-yillar oralig'ida bir qator yirik DXSh loyihalarini

amalga oshirildi, bu esa ta'lim infratuzilmasining kengayishi, o'quv jarayonining modernizatsiyasi va ilmiy-tadqiqot faoliyatining qo'llab-quvvatlanishiga olib keldi. Statistik ma'lumotlar asosida o'tkazilgan tahlil DXSh loyihalari hajmining yil sayin o'sishini ko'rsatadi.

1-rasm. 2018–2023-yillarda oliy ta'limdagi DXSh loyihalari hajmi (mlrd so'm)

1-rasmdan ko'rinib turibdiki, DXSh loyihalari hajmi 2018-yildagi 450 mlrd so'mdan 2023-yilda 2,8 trln so'mga oshgan. O'sish sur'ati o'rtacha yiliga 32% ni tashkil etadi. Bu xususiy sektorning ta'lim infratuzilmasiga investitsiya kiritishdagi qiziqishi ortayotganidan dalolat beradi.

1-jadval. 2018–2023-yillarda oliy ta'lim sohasidagi DXSh loyihalari

No	Hudud	Loyiha turi	Qiymati (mlrd so'm)	Moliya manbasi	Xususiy ulush (%)	Davlat ulushi (%)	Muddat (yil)
1	Toshkent	Universitet kampusi qurilishi	600	Xususiy + davlat	55	45	15
2	Samarqand	Talabalar yotoqxonasi	120	Xususiy	100	0	10
3	Andijon	Laboratoriya markazi	90	Xususiy + grant	60	40	8
4	Buxoro	IT-park va startap markazi	250	Xususiy	70	30	12
5	Qarshi	Kutubxona va axborot markazi	80	Xususiy	65	35	7
6	Nukus	Tibbiyot fakulteti binosi	400	Xususiy + davlat	50	50	14
7	Namangan	O'quv binosi rekonstruksiyasi	60	Xususiy	100	0	5

1-jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, DXSh loyihalari turli hududlarda har xil sohalarni qamrab olgan — kampus qurilishi, talabalar yotoqxonasi, ilmiy laboratoriya markazi, IT-park, kutubxona, tibbiyot fakulteti binosi va o'quv binolarini rekonstruksiya qilish. Bu loyihalar ikki asosiy yo'nalishga ajraladi:

Yirik infratuzilma loyihalari — universitet kampuslari, tibbiyot fakulteti binolari, IT-parklar. Bular katta investitsiya talab qiladi, qaytish muddati uzoq (10–15 yil) bo'lib, xususiy ulushi nisbatan pastroq (50–70%). Bunday loyihalarda davlat ulushi yuqoriroq bo'lib, risklarni kamaytirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan.

Tez qaytariladigan loyihalar — talabalar yotoqxonalari, kutubxonalar, rekonstruksiya ishlari. Ularning qiymati kichik, qaytish muddati qisqa (5–10 yil), xususiy ulushi yuqori (ko'pincha 100%). Bu turdagi loyihalar xususiy investorlar uchun jozibador, chunki investitsiya tezroq qoplanadi va operatsion daromad yuqori bo'ladi.

Hududlar bo'yicha qaraganda, Toshkent va Samarqand yirik hajmli loyihalar bilan ajralib turadi. Toshkentdagi kampus loyihasi 600 mlrd so'm qiymatga ega bo'lib, davlat va xususiy sektor ulushi deyarli teng. Samarqanddagi talabalar yotoqxonasi esa 100% xususiy mablag' hisobiga amalga oshirilgan. Bunday hududiy tafovutlar moliyalashtirish strategiyasida moslashuvchan yondashuv zarurligini ko'rsatadi.

2-jadval. Xalqaro DXSh modellarining taqqoslanishi

№	Mamlakat	Model turi	Moliyalashtirish mexanizmi	Risk taqsimoti (davlat/xususiy)	Davlat ulushi (%)	Xususiy ulushi (%)	Natija/afzallik
1	Buyuk Britaniya	DBFO	Project finance	35/65	35	65	Tejamkorlik, sifat
2	Janubiy Koreya	Konsessiya	Davlat kafolatli obligatsiya	40/60	40	60	Tez qurilish
3	Malayziya	BOT	To'liq xususiy kapital	20/80	20	80	Davlat xarajati kam
4	Kanada	DBFO	Kredit + davlat grantlari	30/70	30	70	Uzoq muddatli barqarorlik
5	O'zbekiston	DBFO + xizmat shartnomalari	Kredit + davlat kafolati	45/55	45	55	Infratuzilma yangilanishi

Yuqoridagi 2-jadvaldagi taqqoslashdan ko'rinadiki, har bir mamlakat DXShni o'zining iqtisodiy va ijtimoiy sharoitiga moslashtirgan:

Buyuk Britaniya — DBFO (Design-Build-Finance-Operate) modeli ustun. Bu usulda loyiha to'liq ishlab chiqiladi, quriladi, moliyalashtiriladi va xususiy sektor tomonidan boshqariladi, davlat esa xizmatdan foydalanadi va to'lovni amalga oshiradi. Afzalligi — xizmat sifati yuqori, xarajatlar oldindan aniq belgilangan. Kamchiligi — uzoq muddatli majburiyatlar davlat byudjetiga yuk bo'lishi mumkin.

Janubiy Koreya — konsessiya modeli. Xususiy sektor infratuzilmani quradi va belgilangan muddat davomida uni boshqarib, foyda oladi, so'ngra davlatga topshiradi. Bu tez qurilish va sifatli xizmat ko'rsatishga imkon beradi, ammo davlat kafolatlarining yuqoriligi byudjet uchun xavf tug'diradi.

Malayziya — BOT (Build-Operate-Transfer) modeli. Xususiy sektor loyihani quradi, boshqaradi, daromad oladi va muddat tugaganda davlatga topshiradi. Afzalligi — davlat xarajatlari minimal, kamchiligi — ijtimoiy xizmat narxi yuqorilishi mumkin.

Kanada — DBFO modeli, lekin davlat grantlari va kreditlari bilan qo'llab-quvvatlanadi. Bu investorlar uchun xavfni kamaytiradi, sifatni ta'minlaydi va uzoq muddatli barqarorlik beradi.

O'zbekiston — aralash model: DBFO + xizmat ko'rsatish shartnomalari. Davlat kafolatlari mavjud, risklar o'rtacha darajada taqsimlangan (45% davlat, 55% xususiy). Bu model yangi infratuzilma qurilishi va mavjud bazani modernizatsiya qilishni birgalikda olib borishga imkon beradi.

Taqqoslash natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston modeli barqarorlik va xavfsizlik nuqtai nazaridan o'rtacha xavf darajasiga ega bo'lsa-da, xususiy sektor ulushini 60–65% gacha oshirish imkoniyati mavjud. Bu esa investitsiya hajmini ko'paytiradi, davlat xarajatlarini kamaytiradi va loyihalar sonini ko'paytirishga imkon beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekiston oliy ta'lim tizimida davlat-xususiy sheriklik (DXSh) asosida moliyalashtirish modelining rivojlanishi so'nggi yillarda sezilarli natijalar berdi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, 2018–2023 -yillar oralig'ida DXSh loyihalari hajmi 6 baravardan ortiq oshib, 450 milliard so'mdan 2,8 trillion so'mga yetdi, bu esa mamlakat ta'lim infratuzilmasining modernizatsiyasi va ilmiy-tadqiqot salohiyatining oshishiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Davlat kafolatlari, kredit liniyalari va soliq imtiyozlari xususiy sektor ishtirokini rag'batlantirishda muhim omillar bo'lib xizmat qildi. Biroq, xalqaro tajribalar bilan qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, mamlakatimizda hali ham muhim islohotlarni amalga oshirish zaruriyati saqlanib qolmoqda. Eng avvalo, moliyalashtirish manbalarining diversifikatsiyasi, risklarni yanada adolatli taqsimlash, shartnomalar shaffofligini oshirish va hududiy investitsiya muhitini yaxshilash masalalariga e'tibor qaratish lozim. Toshkent va Samarqand kabi yirik markazlarda katta infratuzilma loyihalari muvaffaqiyatli amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, ayrim viloyatlarda xususiy sektor faolligi past darajada qolmoqda, bu esa hududlar o'rtasidagi investitsiya tafovutini keltirib chiqarmoqda. Hududiy tengsizlikni kamaytirish uchun har bir viloyat bo'yicha alohida DXSh strategiyasi ishlab chiqilib, ustuvor soha va loyihalar ro'yxati aniqlanishi zarur. Shuningdek, xalqaro tajribaning eng yaxshi jihatlarini O'zbekiston sharoitiga moslashtirish katta ahamiyatga ega. Buyuk Britaniya va Kanadadagi DBFO modelidan xizmat sifatini nazorat qilish tizimini, Janubiy Koreya konsessiya modelidan esa davlat kafolatlarini kuchaytirish mexanizmlarini olish, Malayziya BOT modelidan esa xususiy kapital ulushini oshirish bo'yicha tajribani joriy etish maqsadga muvofiq. DXSh moliyalashtirish mexanizmlarini modernizatsiya qilish uchun xususiy sektor uchun 5–7 yilgacha bo'lgan daromad solig'i bo'yicha imtiyozlar berish, davlat kafolatlarini aniq mezonlar asosida belgilash va minimal rentabellik kafolatini ta'minlash lozim. Bundan tashqari, DXSh loyihalarini moliyalashtirishda obligatsiya bozorini jalb etish va "infratuzilma obligatsiyalari"ni muomalaga kiritish tavsiya etiladi. Risklarni boshqarish bo'yicha DXSh shartnomalarida risk taqsimoti formulalarini aniq belgilash, ularni loyihaning barcha bosqichida qayta ko'rib chiqish mexanizmini yaratish, ma'lumotlarni ochiq onlayn platformalarda joylashtirish va mustaqil audit tizimini joriy etish muhimdir. Innovatsion loyihalarni rag'batlantirish uchun IT-parklar, startup-inkubatorlar, raqamli ta'lim platformalari va energiya tejankor texnologiyalarni joriy etuvchi loyihalarga ustuvorlik berish, xalqaro moliya institutlari mablag'larini jalb etish lozim. Ushbu takliflarni amalga oshirish natijasida 2030-yilgacha oliy ta'limdagi DXSh loyihalari hajmini 6 trillion so'mga yetkazish, xususiy sektor ulushini o'rtacha 38 foizdan 60 foizgacha oshirish, hududlar o'rtasidagi investitsiya tafovutini kamaytirish, moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish va davlat byudjeti yukini kamaytirish mumkin bo'ladi. Natijada, ta'lim sifati va infratuzilma imkoniyatlari sezilarli darajada yaxshilanadi, ilmiy-tadqiqot faoliyati kengayadi va oliy ta'lim tizimi xalqaro standartlarga mos ravishda rivojlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov M.A. (2020). Davlat-xususiy sheriklik asosida oliy ta'limni rivojlantirish istiqbollari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
2. Hakimov Z.T. (2021). Oliy ta'lim moliyalashtirish tizimida DXSh mexanizmlari. "Moliyaviy tadqiqotlar" jurnali, №3.
3. Tursunov Sh.B. (2019). Ta'lim tizimida davlat-xususiy sheriklik va moliyaviy barqarorlik. "Iqtisod va ta'lim" jurnali, №4.
4. Rakhmatov B.K. (2022). DXSh loyihalarida davlat kafolatlari va risk taqsimoti. Toshkent: Fan nashriyoti.
5. Qodirov M.X. (2020). Davlat-xususiy sheriklik loyihalarining iqtisodiy samaradorligini baholash. "Oliy ta'lim" jurnali, №2.
6. Ergashev N.S. (2021). Ta'limdagi investitsion loyihalarda soliq imtiyozlari roli. "Moliyaviy bozorlar" jurnali, №1.
7. Mamatqulov D.I. (2022). DXSh shartnomalarida shaffoflik va hisobotdorlik tizimi. "Huquq va iqtisodiyot" jurnali, №3.
8. Sattorov R.A. (2019). Innovatsion DXSh loyihalari va mintaqaviy rivojlanish. "Ilm va taraqqiyot" jurnali, №5.
9. Grimsey D., Lewis M. (2004). Public Private Partnerships: The Worldwide Revolution in Infrastructure Provision and Project Finance. Cheltenham: Edward Elgar.
10. Yescombe E.R. (2017). Public-Private Partnerships: Principles of Policy and Finance. London: Elsevier.
11. Akintoye A., Beck M. (2009). Policy, Finance & Management for Public-Private Partnerships. Oxford: Blackwell.
12. Hodge R. (2010). Public-Private Partnerships in Infrastructure. Cambridge University Press.
13. Delmon J. (2015). Public-Private Partnership Projects in Infrastructure: An Essential Guide for Policy Makers. Cambridge University Press.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
